

СЕКЦІЯ 3

Переосмислення ролі Університету та соціально-поведінкових наук у формуванні сучасного фахівця в контексті принципів Європейського простору вищої освіти

Підсекція 3.1. Виклики – 2020 для українських ЗВО

УДК 378.4:005

УНІВЕРСИТЕТ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ – 2020

Нагорняк Т. Л.

*д-р політ. наук, професор,
Донецький національний університет
імені Василя Стуса*

Скопова О. І.

*канд. іст. наук,
Донецький національний університет
імені Василя Стуса*

Анотація. Тези присвячені викликам, з якими зіштовхується вища освіта в Україні. На те існують об'єктивні та суб'єктивні причини (наприклад, інтеграція до європейського освітнього простору та внутрішні реформи). Саме тому переосмислення місії та форми університету є національною трендом ХХІ ст. Український університет – 2020 повинен не тільки готувати висококваліфікованих фахівців, а й формувати цінності, розвивати суспільно корисні дослідження та інновації, створювати наукову та інтелектуальну еліту держави-нації. Успішний університет сьогодні – це інкубатор інновацій, інструмент створення соціального дизайну, банк людського капіталу, простір, де формуються цінності, і суспільне благо..

Ключові слова: переосмислення місії та форми університету; Український університет – 2020.

Nagornyak Tetyana, Doctor Sc. in Political Sciences, Professor, Vasyl'Stus Donetsk National University, Vinnytsia, Ukraine,

Skopova Olena, PhD in History, Vasyl'Stus Donetsk National University, Vinnytsia, Ukraine,

UNIVERSITY IN CONDITIONS OF CHALLENGES – 2020

Summary. This abstract is devoted to the challenges that higher education in Ukraine face with. There are objective and subjective reasons for this (for instance, integration into the European educational space and internal reforms). That's why, re-thinking of the University mission and form is a national trend in XXI century. Ukrainian University – 2020 must not only to prepare highly skilled specialists, but also to form values, develop socially useful researches and innovations, create scientific and intellectual elite of the state-nation. Successful University today is an incubator of innovations, an instrument of creation of social design, a bank of human capital, a space, where values are formed, and a public weal.

Key words: re-thinking of the University mission and form; Ukrainian University – 2020.

Сучасні тенденції суспільного розвитку – масовизація вищої освіти, інтернаціоналізація освітнього простору, поширені нових технологій та парадигми навчання, гнучкість ринку праці та перетворення процесу здобуття

компетентностей особою на транснаціональне явище – спонукають до переосмислення місії та форми Університету.

Актуальним сьогодні є питання і лідерського потенціалу Університету щодо його здатності бути «соціально відповідальним», корисним суспільству, реагувати на його запити і очікування, формувати реальну національну еліту. У преамбулі «Бухарестської декларації з етичних цінностей і принципів вищої освіти в європейському регіоні» (2004 р.) зазначається, що саме Університети відіграють центральну роль у розвитку суспільства, економіки і культури на всіх рівнях – глобальному, регіональному, національному і місцевому.

У суспільстві міждисциплінарних знань, що зароджується, Університети більше не є просто відповідальними за заснування та збереження фундаментальної науки і масової освіти. Так звана «третя місія» Університету орієнтує його на активну співпрацю з владою, громадськими організаціями, бізнес-структурами та соціальними інституціями у питаннях створення і реалізації спільних соціальних, економічних, культурних ініціатив та проєктів.

Університет ХХІ ст. повинен не просто готувати висококваліфікованих фахівців, а здійснювати просування ціннісних трендів; розбудову «економіки знань» на засадах єдності принципів Європейського простору вищої освіти, соціально корисних досліджень та інновацій; формувати наукову та інтелектуальну еліту держави-нації. Звідси, успішний Університет сьогодні це:

- інкубатор інновацій;
- інструмент моделювання соціального дизайну;
- банк людського капіталу;
- простір, де формуються цінності;
- суспільне благо.

Університети, де навчальний процес заснований лише на відтворенні аудиторного навчання за навчальними планами, прив'язаними не до ринкових тенденцій, а до вже набутих співробітниками вмінь, є безперспективним. Ситуація ускладнюється інституційним розділенням освіти і науки в Україні. Сучасне суспільство ХХІ ст. потребує передусім Університетів підприємницького типу, що успішно реалізують навчальний, педагогічний та дослідницький процеси, прагнуть уникати як державного регулювання, так і стандартизації. Тенденція перетворення провідних Університетів на інкубатори інновацій закріплює за ними випереджальну роль у швидкозмінному світі. Так, компанія Google зародилася у кампусі Стенфордського Університету і несе його культуру у своїх корпоративних цінностях та способах управління.

Університети масового типу в силу низки обставин не спроможний забезпечити реалізацію таких завдань. Український Університет втратив ознаки елітарності, перетворившись на конвеєр незатребуваних кадрів. У результаті масо відсутність мотивації вчитися та навчати, «покоління пустих аудиторій», імітацію наукової діяльності, конформізм викладачів, підривання престижу диплома про вищу освіту, абсолютне знецінення наукового звання, зростаючу кількість дипломованих безробітних.

Основними характеристиками вищої освіти в Україні є неузгодженість національного освітнього законодавства, інституційне розділення освіти і науки,

зростання кількості ЗВО з критично низькою кількістю студентів, нераціональна організаційна структура Університетів, неготовність їх до оптимізації, відірваність змісту освітніх програм від реальних потреб ринку праці, немотивованість професорсько-викладацького складу, номінальне впровадження інноваційних методик викладання, примітивність навчального середовища.

Основні вектори реформування ЗВО в контексті сучасних викликів, які постали перед Університетською освітою в Україні, на наш погляд, полягають.

По-перше, вимогою часу є оптимізація та укрупнення ЗВО з метою концентрації кадрового, наукового та дослідницького потенціалу. Європейські Університети продемонстрували успішний досвід оптимізації, що підтверджується їх високими позиціями у міжнародних рейтингах та якістю диплому.

При цьому ефективна робота ЗВО потребує реформування системи управління через впровадження ефективного врядування та імплементацію системи менеджменту якості у відповідності до міжнародних стандартів (ISO 9001). Ключовими умовами функціонування такої системи є стратегічне планування розвитку Університету, розподіл повноважень і відповідальності за якість освітніх послуг між всіма керівниками та співробітниками та проведення самоаналізу в формі внутрішніх аудитів, самооцінки, аналізу системи менеджменту якості і всіх її процесів.

По-друге, Університети повинні прагнути елітарності, заснованої на формуванні і задоволенні запиту на високий інтелектуальний рівень підготовки. Якість вищої освіти починається з якості підготовки абітурієнтів. Сприяючи цьому покликана зовнішня та внутрішня система забезпечення якості вищої освіти та менеджмент знань (врахування знань, досвіду і вмінь працівників при формуванні проектних груп спеціальностей, груп забезпечення освітніх програм, робочих груп, команд, учасників проектів тощо).

По-третє, стратегічним завданням для ЗВО має стати прагматизація освітньої діяльності через освіту протягом життя, практикоорієнтованість, міждисциплінарність та соціальну затребуваність освітніх програм, їх узгодженість з глобальними трендами освіти, науки і бізнесу, запитами роботодавців.

Створення таких програм вимагає конструктивної взаємодії усіх зацікавлених сторін: студентів, випускників, соціальних партнерів, представників професійних організацій, роботодавців. У контексті реформування вищої освіти в Україні та розбудови системи забезпечення її якості вимогою часу сьогодні є залучення до проектних груп з розробки освітніх програм різних стейкхолдерів. Це дозволить максимально наблизити профіль освітньої програми до реальних потреб суспільства, підвищити інноваційний, підприємницький та дослідницький потенціал випускників, покращити здатність до працевлаштування, конкурентоздатність на ринку праці. Адже саме Університет несе відповідальність за створення власних внутрішніх систем забезпечення якості освітніх програм і кваліфікацій та їх реалізації.

Переважаюча кількість випускників ЗВО впродовж трудового життя будуть не раз змінювати робочі місця, професії та сфери діяльності. Сучасна освіта

передбачає, що випускник Університету володітиме певним набором компетентностей та матиме сформований світогляд. Тому soft skills сьогодні вже є обов'язковим набором вмінь і навичок, серед яких базовими є 4 «К» – критичне мислення, креатив, комунікація, кооперація; управління емоціями, «ре-інжиніринг», адаптивність, здатність до навчання протягом життя.

Аналізуючи загальнонаціональні тренди розвитку Університетів, можливо виділити три етапи модернізації: 1) масовий Університет, де соціально-виховна та культурно-ідеологічна складова є визначальною, де якість вищої освіти стає симулякром; 2) бізнес-Університет, де внутрішньокорпоративні відносини запозичені з бізнес-середовища, освітньо-наукова діяльність переведена на комерційний вимір, а відносини позбавлені лояльності; 3) простір універсальних компетентностей, сформований з урахуванням національних здобутків для світового розвитку на базі партнерського врядування Університетом з боку усіх учасників освітнього процесу. Університет XXI ст. – це передусім середовище для комунікації, простір для обміну ідеями та думками, формування нової еліти суспільства та агентів змін. Успішність реалізації цієї місії залежить від здатності Університету реалізувати свій освітній та науковий потенціал, комунікувати зі стейкхолдерами, згуртувати суспільство навколо якості вищої освіти як цінності та нести соціальну відповідальність перед суспільством.

Література

1. Закон України «Про освіту» №2145-19 від 05.09.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Закон України «Про вищу освіту» № 1556-VII від 01.06.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
3. Бухарестська декларація з етичних цінностей і принципів вищої освіти в європейському регіоні (2004 р.). URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03797720500083922?journalCode=chee20>
4. Паризьке комюніке. 25.05.2018 р. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8/2018/06/06/12/paris-communication2018.pdf>
5. Бухарестське комюніке «Використання нашого потенціалу з найбільшою користю: консолідація Європейського простору вищої освіти». 27.04.2012 р. URL: [http://www.edupolicy.org.ua/files/Bucharest_Communique\(2012\).pdf](http://www.edupolicy.org.ua/files/Bucharest_Communique(2012).pdf)